

Patrik Berghäll

HYÖKKÄYS BENGTSKÄRIIN

SAARISTOTAISTELUT
SUOMENLAHDELLA
KESÄLLÄ 1941

Käsikirjoituksesta suomentanut
Virpi Vainikainen

ATENA

© Patrik Berghäll ja Atena / Kustannusosakeyhtiö Otava 2023

Atena
Jyväskylä
atena.fi

ISBN 978-951-1-42408-6

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2023

Romaani Bengtskärin taistelusta noudattelee samaa kuosia kuin aiemmat kirjani. Kirja perustuu tositapahtumiin, mutta tiukasti tietokirjana sitä ei pidä lukea. Genreltään se on faktan ja fiktion yhdistelmä. Esittelen teoksen lopussa tärkeimpiä lähteitä, ja niiden yhteydessä kerron myös keskeisten henkilöiden vaiheista. Kerron myös fiktiivisten hahmojen – Janssonin perheen, sanitääri Erik Lindholmin ja lotta Erika Wikströmin – esikuvista.

PROLOGI

KEVÄT 1940, HIITTINEN

Kevätjää levisi harmaana, hylkeenpyynti oli loppuillaan. Jäit-
tenlähtöön oli vielä aikaa, sillä talvella jää oli ollut yli metrin
paksuista. Kunhan ulappa vapautuisi, merilinnut saapuisivat ja
kevätmetsästys alkaisi. Päivä tuntui kylmältä ja raa'alta, ja monin
paikoin näkyi vielä pieniä lumivalleja, joita kevätaurinko ei ollut
ennättänyt sulattaa, vaikka lämmittikin päivä päivältä enemmän.
Kesää odotettiin toivoa täynnä, vaikka auringon tavoin vahvistui
myös sodan uhka, hitaasti mutta varmasti.

Saattoväkeä seisoivat avoimen haudan äärellä. Yllättävä tuulen-
puuska keinautti arkkua, jota juuri laskettiin hitaasti maahan.
Kun arkku oli haudan pohjalla, kantajat astuivat kunnioittavasti
muutaman askeleen taemmas, mutta Åke Jansson jäi paikalleen
katsomaan hautaa. Tyhjyyden ja sanomattoman surun tunne rin-
nassa hän puri huultaan, jotta ei itkisi.

Leveäharteista, punapartaista Åke Janssonia sanottiin Vii-
kingiksi; koiranleukojen mukaan hänessä oli ammoisina aikoina
Rosalan ohitse itään seilanneiden viikinkien verta. Haudan hän
oli kaivanut yhdessä poikansa Edvinin kanssa, viimeisenä pal-
veluksena vainajalle. Ensin he olivat sulattaneet routaisen maan
polttamalla nuotiota haudan kohdalla, sitten kaivaneet kuopan

rautakangella ja lapiolla, kovalla työllä. He olivat työskennelleet hiljaisuuden vallitessa, vanha tapa oli myös tapa surra.

Arkussa lepäsi Åken veli, Ingve Jansson. Hyväntahtoinen ja huumorintajuinen Ingve oli kaatuessaan ollut vasta kahdenkymmenenkahden. Åke oli menettänyt hänessä paitsi veljen, myös ystävän. Yhdessä veljekset olivat kolunneet saaristoa veneellä, yhdessä metsästäneet, kalastaneet ja ryyppänneet. Nyt se kaikki oli mennyttä.

Åke katsoi poikaansa. Ingve oli ollut Edvinin elämässä hyvä tuki, puolueeton aikuinen. Enää sitä tukea ei ollut.

Åken tytär Emma kuivasi kyyneleitä nenäliinaan. Hautajaiset olivat surullisia. Emma muisteli, kuinka Ingve oli ajanut heitä lapsia takaa omenapuiden lomassa ja kiinni saatuaan kutittanut, kunnes he olivat kiljuneet naurusta. Sitten tuli sota, Neuvostoliitto hyökkäsi Suomeen. Ihmiset olivat hirveän peloissaan, kun pommikoneet lensivät Turun ja Hangon yllä, ja jotkut kylän miehistä olivat joutuneet lähtemään itärajalles, ankaraan pakkaseen taistelemaan. Toisia taas oli sijoitettu Morgonlandetin saareen. Hiittisissä oli sydän syrjällään odotettu viestejä, milloin joku oli kaatunut. Ja sodan päätyttyä venäläiset olivat ottaneet Hangon laivastotukikohdakseen.

Palattuaan sodasta kotiin Åke oli aivan erilainen kuin ennen, oli Emma pannut levottomana merkille. Öisin isä näki painajaisia ja huusi. Isän Ingve-veli oli puolestaan tullut kotiin arkussa. Vainajaa oli säilytetty ruumishuoneessa siihen asti, että routa oli alkanut sulaa. Bengtskärin majakka ei ollut enää heidän kotinsa: kun venäläiset ottivat Hangon, majakkasaareen asuneiden perheiden oli lähdeävä evakkoon Rosalaan. Olihan se jännittäväkin asua melkein mantereella, mutta Emmalla oli ikävä merta ja keväisin pesiviä haahkoja, lокkien kirkunaa ja tuulen tuiverrusta.

Nyt ilmapiiri oli jännittynyt: ihmiset pohtivat levottomina, mitä tuleman piti. Kuiskailtiin, että Neuvostoliitto aikoi valloittaa koko maan.

Sonja Jansson astui haudan äärelle. Pohjalla lepäävä koruton kirstu oli samanlainen kuin saaristolaiusten ruumisarkut aina, venevajassa itse nikkaroitu. Mies, jota Sonja oli rakastanut, oli kuollut. Sonja tunnusteli pyöreää vatsaansa, siellä potki heidän lapsensa. Hän oli surrut miehensä kuolemaa niin rajusti että oli pelännyt lapsen syntyvän ennen aikojaan. Nyt suru oli kuin kovaa särkyä, joka jäyti päästä varpaisiin. Hän ei kestänyt enää vaan sortui polvilleen, painoi kasvot käsiin ja purskahti itkuun. Hänen teki mieli heittäytyä hautaan, repiä arkun kansi auki ja halata Ingeveä, tuntea hänet sylissänsä, tuntea ihana tuoksu ja pehmeä parta, kuulla rauhoittava ääni, joka lupasi, että kaikki järjestyisi aivan kohta.

Sonjan äiti Astrid riensi auttamaan tyttärensä jaloilleen. Astrid oli huolissaan Sonjasta ja koetti puhella lohduttavasti. Suru oli raskas taakka, jonka näkeminenkin masensi hautajaisvieraita entisestään. He surivat omaisten mukana.

Tummia pilviä vyöryi ohi, satoi vähän räntää. Nuori leski talutettiin hautajaistilaisuuteen läheiseen taloon. Yleensä vastaavat tilaisuudet järjestettiin Österlassan talossa, mutta siellä majaili tätä nykyä Hiittisten lohkon esikunta. Österlassan ulkopuolella seisoi upseereja tupakalla, mutta saattoväen nähdessään he sammuttivat savukkeensa ja menivät sisään.

Varsinainen muistojuhla pidettäisiin seuraavana päivänä Rosalassa. Naiset olivat leiponeet ja laittaneet ruokaa monta päivää, ja Sonjan isä oli teurastanut porsaansa.

Pöydillä oli valkoiset liinat, ja käsintehty kynttilät valaisivat salia kauniisti. Pastori puhui rauhallisella äänellä ja yritti valaa

toivoa leskeen ja seurakuntaan. Moni tunsikin tyyntyvänsä häntä kuunnellessaan. Hautajaiset olivat viimeinen tilaisuus jättää vainajalle jäähyväisiä, niiden jälkeen elämä jatkuisi. Vielä veisattiin muutama virsi, sitten alettiin tehdä lähtöä.

Hevonen ja kärryt olivat valmiina. Sonja katsoi viimeisen kerran hautausmaalle ja mietti, millaiseksi hänen elämänsä nyt muuttuisi. Hätä itketti, ja äiti kietaisi kätensä hänen ympärilleen. Kun tien yli lensi merikotka, isä sanoi: ”Kotka tietää onnea, saat nähdä, että kaikki kääntyy vielä hyväksi!”

Hautajaisvieraat seurasivat katseellaan kärryjä, jotka hitaasti sulautuivat metsänreunaan. Naiset siirtyivät puhelemaan keskenään, ja miehet valmistautuivat täyttämään hautaa. ”Käyhän Edvin katsomassa, että hevosella on heinää. Tule sitten haudalle!” Åke sanoi pojalleen. Edvin oli tarpeeksi vanha tekemään oman osuutensa työstä. Poika oli nuori ja vahva, myrskyissä ja kovassa työssä karaistunut.

Samalla Åke oli pojasta huolissaan. Vihollinen oli nyt kovin lähellä, melkein yhtä lähellä kuin päättyneessä sodassa. Edvin olisi kohta kutsuntaikäinen.

Åsa Jansson näki ikkunasta miesten menevän hautausmaalle. Hän odotti Edviniä ovensuussa ja sanoi hiljaa: ”Älä juo liikaa viinaa!”

”En juo!” Edvin vastasi.

Edvin oli kyllin vanha miesten toimituksiin, ja Åsan mieli oli rauhaton. Viina oli koitunut monen tuhoksi. Mutta olihan Edvin kuitenkin ymmärtäväinen poika, hän rauhoitti itseään.

Hautausmaalla miehet ripustivat lippalakkinsa risteihin. Viinapullo otettiin esiin ja sen korkki heitettiin hautaan, missä se

jäi arkun kannelle. Ensin otettiin ryypyt Ingven kunniaksi, sitten tartuttiin lapioihin ja ruvettiin lapioimaan multaa arkulle. Välillä pidettiin taukoa ja otettiin lohturyypyt. Kun pullo oli tyhjä, se heitettiin hautaan vainajalle evääksi. Pian hauta oli ummessa. Hautakivi pystytettäisiin myöhemmin, sen oli Kyrkön puolella asuva Lundmark luvannut hoitaa.

”Ingve oli hyvä veli”, Åke sanoi, selvitti kurkkuaan ja jatkoi: ”Kun hän kaatui, viimeisinä sanoinaan hän pyysi sanomaan Sonjalle, kuinka hän rakastaa Sonjaa. Hän halusi meidän tukevan vaimoan ja lasta, sitten hän kuoli minun syliini.” Åke tunsu olevansa vastuussa veljen kuolemasta, vaikka ymmärsikin, ettei olisi voinut tehdä mitään sitä estääkseen. Nyt hänen tehtävänsä oli huolehtia, että Ingven leskellä oli asiat hyvin ja että lapsi oppisi saariston tavoille.

Edvin astui isän luo ja taputti häntä olalle. Hiljainen miesjoukko otti lakkinsa ja kantoi lapiot kärryihin. Naisille ilmoitettiin, että oli lähdön aika, päivänvaloa riittäisi vielä tunniksi. Hautajaisväki poistui kylästä vaitonaisena.

I OSA

**MORGONLANDETTIN TAISTELU
VUOTTA MYÖHEMMIN,
KESÄ 1941**

1. LUKU

Auto pysähtyi vanhannäköisten puuhuviloiden eteen. Kauempana matalassa mäntymetsässä näkyi sotilastelttoja säntillisissä riveissä. Gunnarinrantaan oli majoitettu osa NKVD:n rajapataljoonaa, joka vastasi laivastotukikohdan läntisen meri- ja rannikkorajan vartioinnista. Kuljettaja avasi oven, ja autosta nousi upseeri, jolla oli mustat, kiiltäväksi hangatut saappaat. Kapteeni Mihail Stanislavitš Karpov otti savukkeen kotelosta ja sytytti sen amerikkalaisella tupakansytyttimellä. Leirissä oli tyhjää, joukot olivat niemellä harjoittelemassa. Karpov asteli rantaan katselemaan merelle.

Hän silmäili Gustavsvärnin raunioita, linnoituksen, jonka ruotsalaiset olivat aikoinaan rakentaneet suojaaksi Venäjän laivastoa vastaan. Suurvaltojen pelissä Hanko oli usein ollut polttopisteessä. Niemen pohjoispuolella Riilahdessa venäläiset olivat voittaneet suurvalta-Ruotsin vuonna 1714. Pietari Suuri oli johdantanut laivojaan, ja Äiti Venäjä oli ensimmäisen kerran voittanut lännen. Myöhemmin, Krimin sodan aikana, venäläiset räjäyttivät Gustavsvärnin estääkseen englantilaisia tai ranskalaisia miehittämästä sitä.

Karpov ajatteli laivastotukikohtaa. Nyt Neuvostoliitto pystyi sulkemaan Suomenlahden meriliikenteeltä tehokkailla tykeillään,

jotka oli sijoitettu Suomen ja Viron rannikoille. Leningrad oli suojassa mereltä tulevilta hyökkäyksiltä. Hangosta käsin olisi myös mahdollista hyökätä kohti pääkaupunki Helsinkiä. Hanko oli kuin pistooli suomalaisten ohimolla.

Karpov nousi mäennyppylälle, jolta rantaa näkyi pitkälle. Muutama sotilas rakensi parhaillaan konekivääripesäkettä kivistä, seinät kohosivat rivi riviltä. Karpovin nähdessään he ottivat asennon. ”Jatkakaa!” hän komensi ja kohdisti katseensa horisonttiin. Kaukana merellä sijaitti Bengtskärin majakka. Majakasta oli mahdollista tarkkailla tukikohtaan ja sieltä pois suuntautuvaa meriliikennettä. Oli toinenkin ongelma: pieni Morgonlandetin saari, jolta käsin olisi helppo johtaa Hankoon kohdistuvaa tykkituloita. Jotain pitäisi pikku hiljaa tehdä, sillä oli vain ajan kysymys, milloin Neuvostoliitto olisi taas sodassa Suomen kanssa. Tiedustelu-upseerina Karpov oli nimittäin tietoinen salaisesta raportista, jossa ounasteltiin saksalais-suomalaista hyökkäystä Neuvostoliittoon.

Hanko ei ollutkaan hassumpi sijoituspaikka, Karpov ajatteli, vaikka hän olikin anonut siirtoa Karjalan rajalle, missä olisi päässyt luomaan Neuvostoliiton rajavalvontaverkoston. Hänen isänsä oli korkea-arvoinen upseeri Neuvostoliiton sotilastiedustelussa, ja kirjeissään Mihail oli pyytänyt isää myötävaikuttamaan asiaan, jotta siirto onnistuisi mahdollisimman pian. Irina-äidilläkään ei pitäisi olla mitään sitä vastaan, olisihan Mihailin silloin helpompi käydä kotona Leningradissa. Karpov tuli isäänsä, hän oli analyttinen, järjestelmällinen ja tarkka, ja hänellä oli silmää yksityiskohdille, kuten hyvällä tiedustelu-upseerilla kuuluukin.

Karpovin ajatukset häiriintyivät, kun niemellä alkoi kaikua venäläinen marssilaulu. Yksi osastoista palasi taisteluharjoituk-

sista leiriin. Salskeiden sotilaiden muodostelmaa johti luutnantti Barsukov, joka pysäytti osaston Karpovin eteen.

”Komea joukko!” Karpov kehaisi miehiä, ja hetkeä myöhemmin kaksi upseeria suuntasivat yhdessä kohti rykmentin esikuntaa, joka sijaitsi yhdessä huviloista. Huvilat ja muut talot oli otettu upseerien käyttöön, sotilaat oli majoitettu teltoihin. Hangossa oli ahdasta; tukikohtaan oli laivattu kymmeniä tuhansia neuvostosotilaita. Venäläisten saapuessa huvilat olivat olleet typötyhjiä. Kaupunkilaiset olivat vieneet mukanaan irtaimistonsa ja arvotavaransa, ja venäläiset olivat joutuneet tuomaan meriteitse paikalle kaiken tarvitsemansa, huonekaluista alkaen. Urakka oli ollut valtava.

”Osasto näytti hyvältä, sotilaat alkavat ilmeisesti olla valmiita toimintaan”, sanoi Karpov, jonka tehtävä rykmentin tiedustelu-upseerina oli kerätä mahdollisimman paljon tietoa vihollisesta. Siinä tarkoituksessa heidän oli nyt tarkoitus käydä läpi karttoja.

”Samaa mieltä, toveri kapteeni!” sanoi Barsukov ja laski samovaarista kuumaa teetä kuppiin. Talvi oli ollut kylmä, eikä alkukesä ollut kunnolla lämmennyt sekään. Niin kauan kuin meri oli kylmä, oli kylmää myös mantereella.

Karpov nojautui pöydälle levitetyn suuren kartan ylle. Hän halusi kuulla, mitä saaria upseerien mielestä oli tärkeä tarkkailla.

”Laivastoesikunta on määrännyt, että läntisen saariston var-tiointia on tehostettava. Silloin puhutaan näistä saarista”, Karpov sanoi ja pyöräytti sormeaan tukikohdan länsipuolella sijaitsevien saarten yllä.

”Tiedustelutietojen mukaan suomalaiset ovat miehittäneet rannikkotykistönsä Bolaxissa, Örössä ja Granholmenissa, joten sieltä on odotettavissa kovaa vastarintaa. Voi tulla kuumat paikat,